

ANNA ZELLMMA

EDUKACJA DLA BEZPIECZEŃSTWA
W KONTEKŚCIE ZMIAN PROGRAMOWYCH
NAUCZANIA RELIGII

SAFETY EDUCATION IN THE CONTEXT OF CHANGES
IN RELIGIOUS INSTRUCTION CURRICULUM

A b s t r a c t. Safety education holds a very important position in the holistic concept of teaching and education. Its subject matter content is related to one of the basic human needs: the feeling of safety. It is therefore a good thing that safety education has found its proper place in the reformed school system, which is proved by curriculum frameworks and programme documents for general education in the eight-year primary school, in the first-degree vocational school, in the four-year general education secondary school and in the five-year technical secondary school. This situation entails new challenges towards teaching religion.

Exploring the above-signalled issues, this study focuses on the need to integrate knowledge and skills in the scope of safety education into religious instruction. It has been considered important to supplement the issues discussed and to provide the students with support as regards development of social skills and appropriate attitudes, necessary to counteract various threats to safety. The study indicates the need to overcome the traditional approach to this correlation in religious instruction, which is reflected, among others, in copying the entire content from the curriculum framework of general education. It postulates the need for greater attention being paid to the axiological dimension of safety education. Additionally, innovative methods for establishing the correlation of religious instruction with safety education have been presented.

Key words: safety education; teaching religion; correlation; school; pedagogy.

Bezpieczeństwo odgrywa szczególną rolę w życiu każdego człowieka. Staje się źródłem radości, spokoju, ładu wewnętrznego i społecznego. W mowie potocznej bezpieczeństwo często jest kojarzone z ładem i porządkiem publicznym, brakiem zagrożenia militarnego, stabilnością społeczną i ekonomiczną w państwie, brakiem konfliktów na tle religijnym i ideologicznym. Bywa też utożsamiane z potrzebą stabilnej sytuacji materialnej, opieki medycznej, godziwego życia, opieki socjalnej, ochrony zdrowia fizycznego i psychicznego, nauki i pracy w bezpiecznych warunkach¹. Bez zaspokojenia potrzeby bezpieczeństwa osoba nie może prawidłowo funkcjonować w różnych obszarach życia indywidualnego i społecznego (np. w rodzinie, szkole, w miejscu pracy, w grupie rówieśniczej). Choć potrzeba ta należy do niższego rzędu, to jednak stanowi warunek życia fizycznego i psychicznego człowieka². Jej zaspokojenie w znacznym stopniu decyduje o jakości funkcjonowania społecznego człowieka. Ma też istotny wpływ na rozwój religijny. Prawidłowe zaspokojenie potrzeby bezpieczeństwa decyduje o zdrowiu i dobrym samopoczuciu człowieka oraz zdolności do wykraczania poza granice zainteresowania własną egzystencją czy też twórczego i odpowiedzialnego działania³. Pozwala na rozwinięcie potrzeb wyższego rzędu, np. potrzeby miłości, przynależności, szacunku, przyjaźni, więzi, zrozumienia świata, poszukiwania doznań estetycznych⁴. W tym kontekście uzasadnione wydaje się dowartościowanie edukacji dla bezpieczeństwa w polskim systemie kształcenia dzieci i młodzieży. Odpowiedni przekaz treści oraz właściwe wsparcie uczniów w rozwijaniu umiejętności społecznych sprzyja kreowaniu właściwych postaw, niezbędnych w przeciwdziałaniu różnym współczesnym zagrożeniom i zaspokajaniu naturalnej potrzeby bezpieczeństwa.

Edukację dla bezpieczeństwa należy również potraktować jako istotną w nauczaniu religii. Szkolne lekcje religii, co oczywiste, są miejscem korelacji założeń programowych z różnymi obszarami kształcenia ogólnego⁵. O tym nie można zapominać także na etapie konstruowania nowej, dostoso-

---

¹ A. FIAŁKOWSKA, *Bezpieczeństwo człowieka wobec współczesnych zagrożeń*, <http://eib.edu.pl/bezpieczenstwo-czlowieka-wobec-wspolczesnych-zagrozen/> (dostęp: 10.05.2017), s. 2-7.

² Zob. więcej o tym np. w: R. KLAMUT, *Bezpieczeństwo jako pojęcie psychologiczne*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Rzeszowskiej. Ekonomia i Nauki Humanistyczne” 2012, z. 19, s. 41-51.

³ Tamże.

⁴ Tamże. Zob. także: A. MASŁOW, *Motywacja i osobowość*, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 1990.

⁵ Zob. np. KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Dyrektorium Katechetyczne Kościoła Katolickiego w Polsce*, WAM, Kraków 2001, nr 83.

wanej do struktury reformowanej szkoły, podstawy programowej nauczania religii. Obecnie w Polsce rozpoczęto prace nad tym dokumentem. W tej sytuacji szczególnego znaczenia nabierają analizy dotyczące korelacji celów i treści z zakresu edukacji dla bezpieczeństwa.

Prezentowany tekst stanowi jedynie głos w dyskusji. Podjęte analizy nie wyczerpują wszystkich kwestii. Wskazują zarówno na istotne obszary edukacji dla bezpieczeństwa w nauczaniu religii, jak też na znaczenie wychowawcze tej korelacji. Odnoszą się również do sposobów realizacji edukacji dla bezpieczeństwa w nauczaniu religii. Niekwestionowanym punktem odniesienia uczyniono nową podstawę programową kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych i branżowych oraz projekt podstawy programowej kształcenia ogólnego w liceum i technikum. Przywołano też właściwe rozumienie edukacji dla bezpieczeństwa oraz jej miejsce w kształceniu ogólnym dzieci i młodzieży w systemie obecnie reformowanej szkoły.

1. USTALENIA TERMINOLOGICZNE

Analizując literaturę pedagogiczną, można zauważyć różne (wąskie i szersze) definicje „edukacji dla bezpieczeństwa”⁶. Świadczy to o braku jednej definicji, uznawanej przez wszystkich badaczy. Na potrzeby tego tekstu i z uwagi na specyfikę nauczania religii przyjmuje się wielopłaszczyznowe, wielowątkowe i interdyscyplinarne rozumienie „edukacji dla bezpieczeństwa”. Zostało ono opisane m.in. przez Andrzeja Pieczywoka. Według tego autora „edukacja dla bezpieczeństwa” „jest [...] procesem ciągłym obejmującym szereg działań [dydaktyczno-wychowawczych], do których należą m.in.: przekazywanie wiedzy w zakresie występowania zagrożeń, kształtowanie «bezpiecznych» zachowań i postaw, motywowanie do podejmowania działań mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa, upowszechnianie koniecznej wiedzy i umiejętności z zakresu przeciwdziałania zagrożeniom, uświadamianie skali oraz rodzaju potrzeb w sytuacjach trudnych, rozwijanie poczucia odpowiedzialności za podejmowanie określonych dzia-

---

⁶ Zob. więcej o tym np. w: E. WISZOWATY, A. ZELLMAN, *Korelacja nauczania religii z edukacją dla bezpieczeństwa w gimnazjum i w szkołach ponadgimnazjalnych*, „Studia Redemptorystowskie” 2012, nr 10, s. 362-378. Por. np. E. BIEL, *Edukacja dla bezpieczeństwa w świetle teorii kształcenia wielostronnego*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia de Securitate et Educatione Civili” 2012, t. 2, s. 3-15; M. WIKTOROWICZ-SOSNOWSKA, *Edukacja dla bezpieczeństwa i jej rola w przeciwdziałaniu niedostosowaniu społecznemu dzieci i młodzieży*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Sociologia” 64(2015), s. 267-272.

łań, wyrabianie odpowiednich nawyków (zachowań) w sytuacjach zagrożenia, pielęgnowanie wartości w odniesieniu do życia i zdrowia człowieka”⁷. W swojej istocie tak rozumiana edukacja dla bezpieczeństwa nie koncentruje się jedynie na funkcjach dydaktycznych, związanych z transmisją wiedzy na temat różnych aspektów bezpieczeństwa człowieka, grupy ludzi i państwa⁸, ale uwzględnia funkcje wychowawcze i socjalizacyjne. Wskazując na szerokie spectrum aktywności nauczyciela, w domyśle, jako podmiot ukryty, w wyżej przywołanej definicji uwzględnia się ucznia. Jest on podmiotem interakcji edukacyjnych. Uczeń uzyskuje wsparcie w zakresie odkrywania wiedzy, kształtowania społecznie pożądanych postaw i bezpiecznych zachowań oraz umiejętnego i odpowiedzialnego działania w różnych obszarach życia społecznego.

Z uwagi na charakter nauczania religii, w wyżej przywołanej definicji istotne wydaje się odwołanie do wartości ogólnoludzkich i uniwersalnych, a zwłaszcza do wartości życia i zdrowia, odpowiedzialności oraz do godności i podmiotowości człowieka⁹. Tego rodzaju wartości spełniają ważną rolę w holistycznym rozwoju osoby. Zaspokojenie podstawowych potrzeb związanych z poszanowaniem godności i podmiotowości człowieka, życiem i zdrowiem oraz z odpowiedzialnym działaniem pozwala bowiem osobie czuć się bezpiecznie tak w życiu indywidualnym i rodzinnym, jak też społecznym. Poczucie bezpieczeństwa rodzi otwartość na innych oraz motywuje do uczciwego i rzetelnego współdziałania z innymi na rzecz przeciwdziałania zagrożeniom społecznym. Ma zatem wyraźny wymiar wychowawczy.

2. EDUKACJA DLA BEZPIECZEŃSTWA W NOWYM SYSTEMIE OŚWIATY

W dokumentach programowych, wdrażanej od 1 września 2017 roku, reformy systemu oświaty¹⁰ daje się zauważyć troskę o edukację dzieci i młodzieży w zakresie różnych aspektów bezpieczeństwa, a zwłaszcza bezpieczeństwa jednostki, grupy ludzi i państwa. Zajęcia edukacyjne z tego obszaru

---

⁷ A. PIECZYWOK, *Edukacja dla bezpieczeństwa wobec zagrożeń i wyzwań współczesności*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2012, s. 67.

⁸ Warto dodać, że zagadnienia te dotyczą m.in. bezpieczeństwa politycznego, militarnego, gospodarczego, psychospołecznego i ekonomicznego. Zob. o tym w: tamże, s. 65-66.

⁹ Tamże, s. 65.

¹⁰ Zob. np. *Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe*, „Dziennik Ustaw RP” 2017, poz. 59; *Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo oświatowe*, „Dziennik Ustaw RP” 2017, poz. 60.

kształcenia i wychowania, określone terminem „edukacja dla bezpieczeństwa”, zaplanowano w wymiarze 1 godziny w klasie VIII szkoły podstawowej¹¹. W liceum ogólnokształcącym wymiar godzin edukacji dla bezpieczeństwa wynosi 1 godzinę tygodniowo w klasie I¹². Podobnie w technikum i w szkole branżowej I stopnia edukację dla bezpieczeństwa w wymiarze 1 godziny tygodniowo zaplanowano w klasie I¹³. Oznacza to, że w nowym systemie oświaty tego rodzaju zajęcia edukacyjne są obowiązkowe. Na mocy obowiązującego prawa oświatowego dyrektor szkoły zobowiązany jest do uwzględnienia edukacji dla bezpieczeństwa w rocznym cyklu kształcenia.

Obszar celów dydaktyczno-wychowawczych w szkole podstawowej koncentruje się wokół przygotowania uczniów „do właściwego zachowania oraz odpowiednich reakcji w sytuacjach stwarzających zagrożenie dla zdrowia i życia”¹⁴. Służą temu nie tylko treści dotyczące bezpieczeństwa państwa, „mechanizmów zapewnienia ładu, porządku, stabilności społeczności ludzkich”¹⁵ oraz „koncep-

---

¹¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół. Załącznik nr 1. Ramowy plan nauczania dla szkoły podstawowej, w tym szkoły podstawowej specjalnej, z wyjątkiem szkoły podstawowej specjalnej dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, „Dziennik Ustaw RP” 2017, poz. 703.

¹² Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół. Załącznik nr 4. Ramowy plan nauczania dla liceum ogólnokształcącego, w tym liceum ogólnokształcącego specjalnego dla uczniów w normie intelektualnej: niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie oraz zagrożonych niedostosowaniem społecznym, „Dziennik Ustaw RP” 2017, poz. 703.

¹³ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół. Załącznik nr 5. Ramowy plan nauczania dla technikum, w tym technikum specjalnego dla uczniów w normie intelektualnej: niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie oraz zagrożonych niedostosowaniem społecznym, „Dziennik Ustaw RP” 2017, poz. 703; Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół. Załącznik nr 7. Ramowy plan nauczania dla branżowej szkoły I stopnia, w tym branżowej szkoły dla uczniów w normie intelektualnej: niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie oraz zagrożonych niedostosowaniem społecznym, przeznaczony dla uczniów będących absolwentami dotychczasowego gimnazjum, „Dziennik Ustaw RP” 2017, poz. 703.

¹⁴ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej. Załącznik nr 2. Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, „Dziennik Ustaw RP” 2017, poz. 356.

¹⁵ Tamże.

cji, metod i form postępowania”¹⁶ w stanach zagrożenia, a zwłaszcza w tzw. stanach nadzwyczajnych, ale także zagadnienia „związane z ochroną zdrowia i życia”¹⁷. Konsekwentnie za istotne uznaje się zwracanie uwagi na właściwe rozumienie bezpieczeństwa państwa oraz ukazywanie prawidłowego działania w sytuacjach nadzwyczajnych zagrożeń (np. katastrof i wypadków masowych). W tym kontekście zaleca się prezentowanie uczniom zasad i sposobów udzielania pierwszej pomocy oraz oceniania bezpieczeństwa miejsca zdarzenia i rozpoznawania potencjalnego zagrożenia życia na podstawie prostych objawów. Jednocześnie zakłada się ukazywanie uczniom skutecznych działań w sytuacji wymagającej wzywania pomocy oraz omawianie wstępnych czynności, jakie należy podjąć w sytuacji wymagającej ratowania życia. Dopelnieniem wyżej przywołanych założeń są kwestie z zakresu edukacji zdrowotnej¹⁸. Rzetelne, a zarazem efektywne podejmowanie wyżej wymienionych zagadnień wymaga integralnego powiązania z aktywnością wychowawczą i socjalizacją. Chodzi tu o stopniowe wprowadzanie w świat wartości społecznych z zakresu bezpieczeństwa oraz rozwijanie umiejętności, które są potrzebne w codziennym życiu. Nie można bowiem mówić o rzetelnej edukacji dla bezpieczeństwa bez rozwijania umiejętności rozpoznawania zagrożeń i udzielania pierwszej pomocy w celu ratowania życia i ochrony zdrowia człowieka czy też bez wyposażenia uczniów w określone wzory działania, które pozwalają zachować się bezpiecznie w różnych sytuacjach¹⁹.

Podobne cele dydaktyczno-wychowawcze zapisano w podstawie programowej kształcenia ogólnego w branżowej szkole I stopnia²⁰. Więcej uwagi zwrócono na obronność Rzeczypospolitej Polskiej. Za istotne uznano też przygotowanie młodzieży do działania w sytuacjach zagrożenia mienia, życia i zdrowia. W tym kontekście zaprezentowano kwestie związane z pierwszą pomocą. Słusznie zwrócono uwagę na wspieranie uczniów branżowej szkoły I stopnia w nabywaniu umiejętności udzielania pierwszej pomocy osobom, które zostały poszkodowane

---

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ Tamże.

²⁰ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej. Załącznik nr 4. Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, „Dziennik Ustaw RP” 2017, poz. 356.

w różnych sytuacjach zagrażających życiu i zdrowiu²¹. Wszystko to ma wyraźny wymiar wychowawczy i socjalizacyjny.

Wśród założeń edukacji dla bezpieczeństwa za istotne uznać należy propozycje zawarte w projekcie podstawy programowej dla szkół ponadpodstawowych, a zwłaszcza dla liceum ogólnokształcącego i technikum²². Stanowią one kontynuację nauczania i wychowania prowadzonego we wcześniejszych etapach kształcenia, czyli w szkole podstawowej. Obok rozszerzenia zagadnień związanych z bezpieczeństwem państwa i działania w sytuacjach nadzwyczajnych zagrożeń zaprezentowano rolę Polski w organizacjach międzynarodowych²³. Więcej uwagi zwrócono na działania ratownicze, edukację zdrowotną i pierwszą pomoc. Zagadnienia te w znacznym stopniu są rozszerzeniem treści podejmowanych w szkole podstawowej. Nowum stanowi wyakcentowanie działań edukacyjnych związanych z kształceniem umiejętności praktycznych w zakresie pierwszej pomocy, prowadzenia akcji ratunkowej w sytuacji wypadków masowych i katastrof oraz dbałości o bezpieczeństwo własne i innych osób. W tym kontekście zwrócono uwagę na potrzebę motywowania uczniów do troski o zdrowie własne i innych, a zwłaszcza do zachowań prozdrowotnych i aktywności fizycznej. Słusznie zagadnienia te powiązано z profilaktyką chorób cywilizacyjnych. Edukacja dla bezpieczeństwa wymaga bowiem nie tylko ciągłego pogłębiania treści i doskonalenia umiejętności, ale także kształtowania bezpiecznych zachowań i postaw oraz rozwijania nawyków prozdrowotnych²⁴.

W kontekście zakładanych w reformowanej szkole celów i treści edukacji dla bezpieczeństwa na uwagę zasługują warunki i sposoby realizacji zajęć, które zapisano w podstawie programowej kształcenia ogólnego²⁵. Wyakcen-

---

²¹ Tamże.

²² MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ, *Projekt podstawy programowej dla szkół ponadpodstawowych – prekonsultacje. Edukacja dla bezpieczeństwa liceum ogólnokształcące, technikum, branżowa szkoła I stopnia*, <https://men.gov.pl/wp-content/uploads/2017/04/edukacja-dla-bezpieczenstwa.pdf> (<https://men.gov.pl/wp-content/uploads/2017/04/edukacja-dla-bezpieczenstwa.pdf> (dostęp: 2.06.2017), s. 1-15.

²³ Tamże.

²⁴ Tamże.

²⁵ Tamże. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej. Załącznik nr 2. Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, poz. 356.

towano przy tym wymiar wychowawczy, ukonkretniony w kształtowaniu postawy prozdrowotnej i patriotycznej oraz poczucia odpowiedzialności za ojczyznę i jej dziedzictwo. Słusznie za ważne uznano korzystanie z pomocy multimedialnych i środków dydaktycznych. Oprócz tego zaproponowano „wizyty w instytucjach ratowniczych, spotkania, prelekcje, wykłady z policjantami, strażnikami miejskimi, ratownikami medycznymi, kombatantami, ekologami, psychologami itp. [oraz] udział w konkursach, których zakres jest zbieżny z problematyką przedmiotu „edukacja dla bezpieczeństwa”²⁶. Zwrócono też uwagę na rozwijanie umiejętności praktycznych związanych z działaniem w sytuacjach nadzwyczajnych zagrożeń oraz udzielaniem pierwszej pomocy. Służyć temu mają zarówno zajęcia lekcyjne z edukacji dla bezpieczeństwa, jak też korelacja z innymi obszarami edukacji szkolnej i z programem wychowawczo-profilaktycznym²⁷.

3. NOWA JAKOŚĆ EDUKACJI DLA BEZPIECZEŃSTWA W NAUCZANIU RELIGII

Wychowawczy i socjalizacyjny wymiar edukacji dla bezpieczeństwa oraz jej wyraźne odniesienie do uniwersalnych wartości ma kluczowe znaczenie dla nauczania religii. Zasługuje zatem na uwagę twórców nowej podstawy programowej nauczania religii w szkole podstawowej i w szkołach ponadpodstawowych.

Nauczanie religii warto nie tylko integrować z wiedzą i umiejętnościami z zakresu edukacji dla bezpieczeństwa, ale również w jego ramach uzupełniać tę wiedzę zagadnieniami związanymi z wychowaniem do odpowiedzialności za bezpieczeństwo własne i innych osób oraz kształtowaniem postaw prozdrowotnych i patriotycznych. Niewątpliwie godne uwagi są również kwestie związane z udzielaniem pierwszej pomocy, zachowaniem w stanach nadzwyczajnych i bezpiecznym postępowaniem w różnych sytuacjach społecznych. Nie chodzi tu jednak o powtarzanie treści zawartych w podstawie programowej edukacji dla bezpieczeństwa, ale bardziej o poszukiwanie z uczniami odpowiedzi na pytania takie, jak: dlaczego warto troszczyć się o zdrowie w wymiarze indywidualnym i zbiorowym oraz o bezpieczeństwo własne i innych, czy też dlaczego należy udzielać pierwszej pomocy w nagłych wypad-

---

²⁶ Tamże.

²⁷ Tamże.

kach oraz przeciwdziałać zagrożeniom czasu pokoju. Za istotne uznać należy również wspieranie uczestników szkolnych lekcji religii w odkrywaniu norm moralnych, które są ważne w działaniu ukierunkowanym na dobro własne i innych ludzi oraz na budowanie pokoju w sobie i w najbliższym otoczeniu (np. rodzinie, szkole, społeczności lokalnej). Z tym wiąże się konieczność ukazywania w nauczaniu religii granic ludzkiej wolności i odpowiedzialności. Uzupełniając treści edukacji dla bezpieczeństwa o aspekty etyczne, należy wspierać uczniów w pogłębianiu rozumienia podstawowych norm życia społecznego w zakresie bezpieczeństwa i zachowań prozdrowotnych. Niemniej istotne wydaje się również założenie związane z tworzeniem w czasie lekcji religii bezpiecznych sytuacji, które sprzyjają rozwijaniu umiejętności komunikacji interpersonalnej oraz działaniu na rzecz ochrony zdrowia fizycznego, psychicznego, emocjonalnego i duchowego człowieka.

W nowej podstawie programowej nauczania religii w szkołach ponadpodstawowych nie może zabraknąć treści dotyczących słusznej obrony, zwanej także zasadą obrony koniecznej albo zasadą usprawiedliwionej obrony. Z tym wiążą się również takie treści, jak: zasada podwójnego skutku oraz warunki prawa do słusznej obrony, które to prawo nie może nigdy opierać się na poczuciu zemsty lub na nienawiści. Wymienione zagadnienia nie zostały wprost podjęte w nowej podstawie programowej kształcenia ogólnego. Mają one wartość nie tylko poznawczą, ale również wychowawczą i socjalizacyjną, dlatego zasługują na uzupełnienie w nauczaniu religii.

Wszystkie, wyżej wymienione, treści edukacji dla bezpieczeństwa w nauczaniu religii wymagają integrowania z zagadnieniami dotyczącymi mądrej miłości samego siebie oraz odpowiedzialności za życie własne i osób nam powierzonych. Wyakcentować warto fakt, że bezinteresowna, wierna i niezawodna miłość Boga do człowieka jest źródłem autentycznego i trwałego poczucia bezpieczeństwa. W tym kontekście uzasadnione wydają się cele i zadania związane ze wspieraniem uczniów w rozwijaniu umiejętności właściwej troski o bezpieczeństwo fizyczne i psychiczne, odpoczynek, godziwe rozrywki i aktywność fizyczną oraz rozwój życia duchowego i bliskiej więzi z Bogiem. Odkrywanie i doświadczanie miłości Boga pozwoli katechizowanym doznawać autentycznego poczucia bezpieczeństwa oraz uzdolni do odpowiadania Bogu na Jego miłość.

Podjmując wyżej zasygnalizowaną problematykę, warto zatem nie tylko zwrócić uwagę na potrzebę integrowania w nauczaniu religii wiedzy i umiejętności z zakresu edukacji dla bezpieczeństwa, ale także uzupełniać te zagadnienia o etyczne aspekty oraz udzielać uczniom wsparcia w rozwijaniu umiejętności społecznych i kształtowaniu właściwych postaw, niezbędnych w prze-

ciwdziałaniu różnym zagrożeniom w zakresie bezpieczeństwa. Uzasadnione przy tym wydaje się przełamywanie tradycyjnego podejścia do korelacji w nauczaniu religii, które znajduje wyraz m.in. w kopiowaniu wszystkich treści z podstawy programowej kształcenia ogólnego. Zwracając uwagę na etyczny, wychowawczy i socjalizacyjny wymiar edukacji dla bezpieczeństwa, warto wykorzystać innowacyjne rozwiązania dotyczące realizacji korelacji nauczania religii z edukacją dla bezpieczeństwa. Do nich zaliczyć można, obok prezentacji multimedialnych i krótkich filmów edukacyjnych połączonych z dyskusją, także zaangażowanie uczniów w projekty edukacyjne i inicjatywy wychowawczo-profilaktyczne realizowane w szkole. Ważne wydaje się również włączenie nauczycieli religii w akcje edukacyjne, konkursy, turnieje i zawody tematyczne. Również w ramach działalności Szkolnego Koła Caritas warto podjąć współpracę z funkcjonariuszami policji i straży pożarnej, włączając dzieci i młodzież do działań na rzecz budowania poczucia bezpieczeństwa w społeczności lokalnej.

Wszystkie, wyżej opisane, kwestie wskazują na szerokie spectrum możliwości dydaktyczno-wychowawczych w zakresie korelacji nauczania religii z edukacją dla bezpieczeństwa w reformowanej szkole. Jednak to, czy znajdą one praktyczne zastosowanie (najpierw na etapie konstruowania nowej podstawy programowej nauczania religii, a następnie tworzenia programów i podręczników), w znacznym stopniu zależy od autorów dokumentów programowych. Niemniej warto kwestie podjęte w zaprezentowanym artykule pogłębić, poddać debacie w gronie ekspertów oraz poszukiwać nowych rozwiązań merytorycznych i metodycznych sprzyjających zmianom w podejściu do korelacji, a także w dowartościowaniu etycznego, wychowawczego i socjalizacyjnego wymiaru edukacji dla bezpieczeństwa w nauczaniu religii.

BIBLIOGRAFIA

- BIEL E., Edukacja dla bezpieczeństwa w świetle teorii kształcenia wielostronnego, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia de Securitate et Educatione Civili” 2012, t. 2, s. 3-15.
- FIAŁKOWSKA A., Bezpieczeństwo człowieka wobec współczesnych zagrożeń. <http://eib.edu.pl/bezpieczenstwo-czlowieka-wobec-wspolczesnych-zagrozen> (dostęp: 10.05.2017), s. 2-7.
- KLAMUT R., Bezpieczeństwo jako pojęcie psychologiczne, „Zeszyty Naukowe Politechniki Rzeszowskiej. Ekonomia i Nauki Humanistyczne” 2012, z. 19, s. 41-51.
- KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, Dyrektorium Katechetyczne Kościoła Katolickiego w Polsce, WAM, Kraków 2001.

- MASŁOW A., *Motywacja i osobowość*, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 1990.
- MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ, Projekt podstawy programowej dla szkół ponadpodstawowych – prekonsultacje. Edukacja dla bezpieczeństwa liceum ogólnokształcące, technikum, branżowa szkoła I stopnia, <https://men.gov.pl/wp-content/uploads/2017/04/edukacja-dla-bezpieczenstwa.pdf><https://men.gov.pl/wp-content/uploads/2017/04/edukacja-dla-bezpieczenstwa.pdf> (dostęp: 2.06.2017), s. 1-15.
- PIECZYWOK A., *Edukacja dla bezpieczeństwa wobec zagrożeń i wyzwań współczesności*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2012.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej. Załącznik nr 2. Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, „Dziennik Ustaw RP” 2017, poz. 356.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej. Załącznik nr 4. Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, „Dziennik Ustaw RP” 2017, poz. 356.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół. Załącznik nr 1. Ramowy plan nauczania dla szkoły podstawowej, w tym szkoły podstawowej specjalnej, z wyjątkiem szkoły podstawowej specjalnej dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, „Dziennik Ustaw RP” 2017, poz. 703.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół. Załącznik nr 4. Ramowy plan nauczania dla liceum ogólnokształcącego, w tym liceum ogólnokształcącego specjalnego dla uczniów w normie intelektualnej: niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie oraz zagrożonych niedostosowaniem społecznym, „Dziennik Ustaw RP” 2017, poz. 703.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół. Załącznik nr 5. Ramowy plan nauczania dla technikum, w tym technikum specjalnego dla uczniów w normie intelektualnej: niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie oraz zagrożonych niedostosowaniem społecznym, „Dziennik Ustaw RP” 2017, poz. 703.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół. Załącznik nr 7. Ramowy plan nauczania dla branżowej szkoły I stopnia, w tym branżowej szkoły dla uczniów w normie intelektualnej: niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie oraz zagrożonych niedostosowaniem społecznym, przeznaczony dla uczniów będących absolwentami dotychczasowego gimnazjum, „Dziennik Ustaw RP” 2017, poz. 703.
- Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe. „Dziennik Ustaw RP” 2017, poz. 59.
- Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo oświatowe, „Dziennik Ustaw RP” 2017, poz. 60.
- WIKTOROWICZ-SOSNOWSKA M., *Edukacja dla bezpieczeństwa i jej rola w przeciwdziałaniu niedostosowaniu społecznemu dzieci i młodzieży*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Sociologia” 64(2015), s. 267-272.

WISZOWATY E., ZELLMA A., Korelacja nauczania religii z edukacją dla bezpieczeństwa w gimnazjum i w szkołach ponadgimnazjalnych, „Studia Redemptorystowskie” 2012, nr 10, s. 362-378.

EDUKACJA DLA BEZPIECZEŃSTWA W KONTEKŚCIE ZMIAN PROGRAMOWYCH NAUCZANIA RELIGII

S t r e s z c z e n i e

Edukacja dla bezpieczeństwa zajmuje ważne miejsce w holistycznej koncepcji nauczania i wychowania. Jej zakres merytoryczny wiąże się z jedną z podstawowych potrzeb człowieka: potrzebą bezpieczeństwa. Dobrze zatem, że edukacja dla bezpieczeństwa znalazła właściwe miejsce w systemie reformowanej szkoły, o czym świadczą ramowe plany nauczania oraz dokumenty programowe kształcenia ogólnego w ośmioletniej szkole podstawowej, w branżowej szkole I stopnia, w czteroletnim liceum i w pięcioletnim technikum. Sytuacja ta stawia nowe wyzwania przed nauczaniem religii.

Podejmując wyżej zasygnalizowaną problematykę, w niniejszym opracowaniu zwrócono uwagę na potrzebę integrowania w nauczaniu religii wiedzy i umiejętności z zakresu edukacji dla bezpieczeństwa. Za istotne uznano uzupełnianie tej wiedzy o wymiar etyczny oraz udzielanie uczniom wsparcia w rozwijaniu umiejętności społecznych i kształtowaniu właściwych postaw, niezbędnych w przeciwdziałaniu różnym zagrożeniom w zakresie bezpieczeństwa. Wskazano na potrzebę zrewidowania tradycyjnego podejścia do korelacji w nauczaniu religii, wyrażającego się m.in. w kopiowaniu wszystkich treści z podstawy programowej kształcenia ogólnego. Postulowano zwrócenie większej uwagi na aksjologiczny wymiar edukacji dla bezpieczeństwa. Przedstawiono też innowacyjne sposoby realizacji korelacji nauczania religii z edukacją dla bezpieczeństwa.

Słowa kluczowe: edukacja dla bezpieczeństwa; nauczanie religii; korelacja; szkoła; pedagogika.